

3. Præterea. Ea quorum unum est ratio alterius, ad eundem habitum pertinent, sicut dilectio Dei, & proximi. Sed separatio à Deo est ratio omnis pœnæ æternæ. Ergo ad eundem habitum pertinent: ergo timor castus, & servilis non differunt secundum substantiam habitus.

Sed contra. Plus distat à perfectione doni timor servilis quam virtus, quæ est timore servili perfectior, ut dictum est. Sed donum timoris differt secundum substantiam habitus à virtute. Ergo multo fortius à timore servili.

Præterea. Habitus diversificantur per actus, & objecta. Sed inhonestum, vel turpe, quod timet timor castus; & triste, sive pœnale, quod timet servilis timor, non dicuntur malum una ratione, neque univoce. Ergo timor servilis, & castus non sunt idem habitus.

QUÆSTIUNCULA II.

1. Uterius. Videtur quod initialis differat secundum substantiam à casto. Initialis enim includit servilem, quia timet pœnam. Sed servilis secundum substantiam habitus differt à casto. Ergo & initialis.

2. Præterea. Idem non dividitur contra seipsum. Sed timor castus in littera dividitur contra initialem. Ergo non est idem secundum substantiam cum ipso.

3. Præterea. Sicut initialis est perfectior servili, ita castus est perfectior initiali. Sed initialis non est idem cum servili: si enim sit idem, non erit idem cum casto, qui differt secundum substantiam à servili, ut probatum est. Ergo & castus non est idem cum initiali.

Sed contra. Perfectum, & imperfectum non variat substantiam habitus. Sed timor castus, & initialis differunt secundum perfectum, & imperfectum. Ergo non differunt secundum substantiam habitus.

Præterea. Habitus distinguuntur per actus, & objecta. Sed idem est objectum quod principaliter respicit timor initialis, & castus, ut probatum est. Ergo sunt idem secundum substantiam habitus.

QUÆSTIUNCULA III.

1. Uterius. Videtur quod timor castus diminuat charitatem crescente. Timor enim initialis, & castus, ut probatum est, sunt idem secundum substantiam. Sed timor initialis decrescit charitate crescente, ut in littera dicitur. Ergo & timor castus.

2. Præterea. Omnis timor habet pœnam, ut dicitur I. Joan. iv. Sed charitas perfecta non habet pœnam. Ergo quanto crescit charitas, tanto quilibet timor decrescit.

3. Præterea. Ubi est impossibilitas separationis, ibi non est timor separationis. Ergo quanto aliquis difficilius separatur à Deo, tanto minuitur separationis timor. Sed quanto charitas magis crescit, tanto aliquis difficilius à Deo separatur, quia strictius ei colligatur. Ergo quanto magis crescit charitas, tanto magis decrescit separationis timor, qui dicitur castus.

Sed contra. Timor castus est donum Spiritus Sancti. Sed omnes virtutes, & dona simul crescunt, sicut & simul infunduntur. Ergo crescente charitate crescit timor castus.

Præterea. Amor est timoris causa. Sed crescente causa crescit effectus. Ergo charitate crescente crescit timor.

(2) Vulgata permanens.

QUÆSTIUNCULA IV.

1. Uterius. Videtur quod timor evacuetur gloria adveniente. Ratio enim timoris est possibilitas ad malum. Sed in illis qui sunt in gloria, non est possibilitas ad aliquod malum, quod est timoris objectum. Ergo non erit ibi timor aliquis.

2. Præterea. Spes videtur esse majoris perfectionis quam timor: quia spes perficitur per fortitudinem cordis, timor autem per debilitatem, ut dictum est. Sed spes non manet in patria. Ergo multo minus timor.

3. Præterea. Omne quod est perfectionis, est in Deo. Sed timor non est in Deo. Ergo non est perfectionis: ergo excluditur adveniente gloria.

Sed contra Psalm. xviii. 10. *Timor Domini sanctus* (2) *permanet in seculum seculi.*

Præterea. Timor debetur summæ majestati, Malachiæ 1. 6. *Si ego Dominus, ubi est timor meus?* Sed in futuro exolvemus Deo quicquid ei debemus. Ergo timebimus ipsum.

SOLUTIO I.

Respondeo dicendum ad primam questionem, quod duplex est malum: quoddam quod consistit in voluntate ejus cui inest, quod dicitur malum culpæ; quoddam vero est malum contra voluntatem ejus cui inest, quod dicitur malum pœnæ. Malum autem culpæ abhorret quis vel ex hoc quod declinat à rectitudine rationis, & sic est timor inhonesti contrarii, inditus cuilibet virtuti; vel ex hoc quod declinare facit ab ipso Deo, & sic pertinet ad donum timoris. Horror autem declinationis à regula aliqua, est propter amorem regulæ. Unde timor qui est donum, causatur ex amore Dei: & ideo dicitur timor amicitialis, vel filialis, in quantum Deus dicitur pater noster; vel etiam castus, in quantum Deus dicitur metaphorice sponsus animarum nostrarum. Timor autem servilis, ut supra dictum est, inclinat ad aliquid faciendum contra voluntatem. Unde oportet quod illud malum habeat quasi objectum proprium quod est contra voluntatem, ex hoc rationem mali habens quod est malum pœnæ: & ita servilis, & castus non habent idem objectum, sed diversa: & propter hoc differunt secundum substantiam habitus.

Ad primum igitur dicendum, quod idem est fidei formata, & informis objectum; non autem timoris servilis, & casti. Proportio autem commutata non tenet in omnibus, sed in numeris, & magnitudinibus, ut dicitur in I. Posteriorum text. xiii.

Ad secundum dicendum, quod sicut amicus, quamvis delectationem habeat ex præsentiâ amici, non tamen propter hoc quærit amici præsentiâ ut in ipso delectetur, sed propter amicum ipsum, cui vult conjungi quantumcumque potest, ita & timor castus non timet separationem in quantum est pœna, sed in quantum es elongatio ab amato.

Ad tertium dicendum, quod illud quod est ratio alterius sicut formaliter complens objectum, non pertinet ad alium habitum, vel potentiam, sicut lux, & color: & hoc modo Deus est ratio diligendi proximum per charitatem. Sed illud quod est ratio alterius sicut causa, non oportet quod ad eundem habitum pertineat, nec etiam ad eandem potentiam; sicut calor qui est ratio odoris, cognoscitur tactu, odor autem olfactu. Et similiter separatio à Deo di-

ci-

citur esse ratio pœnæ æternæ sicut causa: unde non oportet quod ad eundem habitum pertineat.

SOLUTIO II.

Ad secundam questionem dicendum, quod in quolibet dictorum est considerare duos actus. Unum principale, quem timor elicit, scilicet refugere hoc malum, vel illud. Alius est secundarius, quem timor imperat, scilicet facere, aut dimittere hoc, vel illud propter fugam illius mali cujus est timor. Timor ergo initialis quantum ad primum actum non differt à timore casto: quia timere pœnas æternas non est actus timoris initialis, sed compatitur secum iterum actum, sicut & timor castus: sed actus timoris initialis est timere separationem, sicut & casti, quamvis non ita perfecte. Sed in secundo actu differt castus timor, & initialis: quia initialis non solum imperat actum aliquem, vel dimissionem propter separationem, sed etiam propter pœnam: quod non contingit in timore casto, qui ad solam separationem oculum habet. Actus autem imperati per accidens comparantur ad habitus imperantes: & ideo timor initialis & castus sunt idem in substantia habitus, differunt tamen accidentaliter, ut ex dictis patet.

Ad primum igitur dicendum, quod initialis non includit servilem secundum essentialiam, sed in quantum concurrunt ad unum actum imperandum.

Ad secundum dicendum, quod dividuntur ex opposito ratione illius accidentis in quo differunt, scilicet perfectionis, & imperfectionis in actu elicito, & quantum ad morivum in actu imperato, ut dictum est.

Ad tertium dicendum, quod timor servilis differt in objecto, & per consequens in principali actu à timore initiali, non autem initialis à casto: unde non est similis ratio.

SOLUTIO III.

Ad tertiam questionem dicendum, quod in istis timoribus est duplex actus, ut dictum est. Si ergo loquamur de actu elicito, sic aliter dicendum est in timore servili, & aliter in initiali, & casto. Actus enim elicitus à timore initiali, & casto est timere separationem, ad quod duo requiruntur: unum ex parte subjecti, quod imperfectionis est, scilicet possibilitas ad separationem, quia de impossibili non est timor; aliud ex parte objecti, scilicet amor ejus à quo quis timet separari, quia ab eo quod quis non amat, separari non curat; & hoc perfectionis est. Augmentum ergo charitatis facit crescere actum timoris separationis quantum ad hoc quod perfectionis est, sed facit decrescere quantum ad hoc quod imperfectionis est. Et quia habitus ad hoc sunt ut imperfectionem à subjecto abiciant, ideo crescente charitate crescit habitus timoris casti, & initialis. Actum autem quem elicit habitus timoris, qui prius erat servilis, charitas similiter facit decrescere quantum ad possibilitatem pœnæ: quia quanto charitas est major, tanto est major remotio à pœna. Sed non facit ipsum crescere quantum ad comparisonem ad objectum: quia charitas non est amor directe illius boni, cui contrariatur illa pœna. Nec iterum quantum ad hoc facit decrescere nisi secundum comparisonem, secundum quod charitate crescente semper (1) extenditur magis & magis à timoris casti actu. Si autem loquamur de actu imperato istis duobus ti-

(1) Forte exceditur. Al. sæpe extenditur. (2) Al. habitus, virtutes, & donum.

Præ-

moribus, sic nullo modo actum timoris casti diminuit, sed actum timoris servilis semper diminuit: & perfecta charitas quantum ad hoc eum foras mittit, ut nunquam jam oculus habeatur ad pœnam in agendis, vel dimittendis. Actum vero timoris initialis dimittit quantum ad hoc quod habet oculum ad separationem.

Ad primum igitur dicendum, quod initialis in littera non dicitur diminui quantum ad hoc quod habet commune cum casto amore, sed quantum ad hoc quod habet commune cum servili.

Ad secundum dicendum, quod timor non habet pœnam, nisi in quantum respicit aliquid quod contrariatur voluntati, scilicet pœnam: & hoc est servilis, & initialis timoris.

Ad tertium, & ad alia sequentia patet solutio per id quod dictum est in corp.

SOLUTIO IV.

Ad quartam questionem dicendum, quod timor, proprie loquendo, habet malum pro objecto; non autem quodlibet malum, sed malum in arduo constitutum: alias non esset in irascibili. Malum autem quod facile vinci, aut vitari potest, non timemus, sed odimus tantum. Malum autem separationis à Deo est in arduissimo constitutum: unde quando possibilitas ad hoc malum tollitur, remanebit adhuc operatio hominis ad Deum ut ad arduum: & ideo tollitur timor quantum ad hunc actum qui est timere separationem, sed manebit quantum ad actum qui est admirari, vel revereri illud arduum, quod fit quando ex consideratione tantæ altitudinis homo in propriam resilit parvitatem.

Et per hoc patet solutio ad primum. Ad secundum dicendum, quod spes ponit disantiam ad illud arduum, non autem timor: & ideo spes non manet sicut timor.

Ad tertium dicendum, quod subdi superiori est de perfectione creaturæ, non autem de perfectione Creatoris. Non enim quod est perfectionis in uno, est perfectionis in altero, & præcipue in Deo. Differt enim perfectio naturæ conditæ, & glorificatæ, & increatæ, ut in II. dist. iv. dixit Magister.

QUÆSTIO III.

Deinde quæritur de aliis duobus donis subsequentibus.

Primo quæritur de fortitudine. Secundo de pietate.

ARTICULUS I.

Utrum fortitudo quæ est donum, differat à fortitudine quæ est virtus.

I. 2. quest. cxxxix, art. 1.

AD primum sic proceditur. Videtur quod fortitudo quæ est donum, non differat à fortitudine quæ est virtus. Quia secundum Dionysium in cœl. Hierar. cap. vii. spiritualium proprietates ex nominibus nos oportet accipere. Sed (2) habitus virtutis, & doni communicant in nomine fortitudinis. Ergo communicant in proprietate; & ita videntur esse idem secundum rem.

Præ-



2. Præterea. Gregorius dicit (3) in I. Moralium cap. xv. vel xxiii. quod fortitudo est quæ dat confidentiam trepidanti: & loquitur de dono fortitudinis. Sed hoc idem pertinet ad fortitudinem quæ est virtus, quia est circa timores imperturbatus virtuosus fortis, ut dicitur in III. Ethic. cap. xi. vel xiv. Ergo sunt idem.

3. Præterea. Donum, ut dictum est, differt à virtute, in quantum excedit ipsam. Sed fortitudinis virtus, cum sit circa difficillimum, quod est mors, non potest excedi ab aliquo. Ergo donum fortitudinis non differt à fortitudine virtute.

Sed contra. Diversorum generum, & non subalternatim positum, diversæ sunt species, & differentiæ, secundum Philosophum in Antepredicamentis. Sed donum, & virtus sunt huiusmodi genera. Ergo fortitudo quæ est in genere doni, differt à fortitudine quæ est in genere virtutis.

Præterea. In Lib. de spiritu, & anima (a) cap. xx. dicitur, quod fortitudinis est non tantum terrenas cupiditates (4) reprimere, sed penitus oblivisci. Sed cupiditates non sunt materia fortitudinis quæ est virtus. Ergo oportet quod intelligatur de dono fortitudinis, & ita videtur quod non sit una fortitudo quæ est donum, & quæ est virtus.

### QUÆSTIUNCULA II.

1. Ulterius. Quæritur, quis sit actus ejus in via. Et videtur quod non habeat unum actum. Quia, sicut communiter dicitur, fortitudo exequitur in illis ad quæ non omnes tenentur, in quibus etiam consilium dirigit, sicut sunt opera supererogationis. Sed hæc non possunt reduci ad unum actum secundum speciem, cum huiusmodi opera fere secundum omnes virtutes inveniantur. Ergo fortitudo non habet unum actum secundum speciem.

2. Præterea. Gregorius dicit, quod spiritus fortitudinis est miraculis, & doctrina fulgere. Sed hæc duo sunt diversa genera & ad invicem, & ad alios actus, qui dono fortitudinis assignantur. Ergo idem quod prius.

3. Præterea. Augustinus dicit in Lib. de Doctrina Christiana, Lib. II. cap. vii. ubi loquitur de donis, quod fortitudinis est ab omnium transeuntium mortifera jucunditate seipsum sequestrare. Gregorius autem dicit, Lib. I. Moral. cap. xxiii. quod fortitudo circa adversa fiduciam dat trepidanti. Sed hæc duo non reducuntur ad unum genus, cum unum videatur pertinere ad materiam temperantiæ, aliud autem ad materiam fortitudinis, vel patientiæ. Ergo videtur quod non habeant unum actum.

Sed contra. Habitus distinguuntur per actus. Sed fortitudo donum est unus habitus. Ergo habet unum actum.

Præterea. Donum est simplicius quam virtus, cum sit sublimius. Sed fortitudo virtus habet unum actum principalem, scilicet sustinere pericula propter bonum. Ergo multo fortius donum fortitudinis habet unum actum.

### QUÆSTIUNCULA III.

1. Ulterius. Quæritur de actu fortitudinis in patria. Et videtur quod ibi nullum actum habeat. Quia

(3) Al. in principio. (4) Al. deprimere. (5) Al. alia ex difficultate. Ex Edit. P. Nicol. (a) Inter opera Augustini suppositicia.

in quarta beatitudine ponitur ad statum gloriæ pertinet saturari. Sed hoc non significat aliquem actum. Cum ergo quarta beatitudo dono fortitudinis adaptetur, videtur quod non habeat aliquem actum in patria.

2. Præterea. Proprium fortitudinis videtur esse difficilia sustinere. Sed in patria omnis difficultas tolleretur; alias non esset ibi summa delectatio. Ergo non erit ibi actus fortitudinis.

3. Præterea. Fortitudinis actus ad vitam activam pertinet. Sed vita activa, ut Sancti dicunt, non remanebit in patria, sed contemplativa tantum. Ergo non erit ibi actus fortitudinis.

Sed contra. Habitus nihil aliud videtur esse quam habitatio ad actum: unde Commentator dicit in III. de Anima, quod habitus est quo quis agit quando vult. Sed habitus fortitudinis manebit in patria, ut Magister supra per auctoritates probavit. Ergo & actus fortitudinis ibi erit.

Præterea. Habitus sine actu est similis somno, secundum Philosophum in I. Ethic. cap. ix. vel x. Sed felix, & beatus, ut ibi dicitur, non est similis dormienti, sed vigilianti, cum sit in ultima sua perfectione. Ergo, cum sit ibi habitus fortitudinis, erit actus.

### SOLUTIO I.

Respondeo dicendum ad primam quæstionem, quod dona à virtutibus, ut dictum est, differunt, in quantum dona altiori modo operantur: & secundum hoc oportet accipere differentiam doni fortitudinis à fortitudinis virtute. Modus autem unicuique ex propria mensura præfigitur, ut dictum est prius. Unde sciendum est, quod fortitudinis virtus mensuram sui actus habet humanas vires: unde ea quæ supergrediuntur vires hominis, neque aggreditur, neque sustinet. Unde Philosophus in III. Ethic. cap. x. vel xv. dicit, quod fortis est instupefactibilis ut homo, in his scilicet terribilibus quæ sunt secundum hominem. Sed donum fortitudinis habet pro mensura sui actus divinam potentiam, de cuius auxilio confidit, sicut dicitur in Psalm. xvii. 30. *In Deo meo transgrediar murum*, id est omne quod posset humanæ infirmitati obviare.

Ad primum igitur dicendum, quod fortitudo donum, & virtus conveniunt in aliqua proprietate, quia utrumque est ad aliquid difficile sustinendum; sed non oportet quod sint omnino idem in re.

Ad secundum dicendum, quod trepidatio ex duobus potest consurgere. Uno modo tantum ex difficultate adversantium; & hanc trepidationem reprimat fortitudinis virtus. (5) Alio modo ex difficultate adversantis, simul & infirmitate hominis ad resistendum, vel etiam impotentia; & hanc trepidationem reprimat donum fortitudinis ex fiducia divini auxilii.

Ad tertium dicendum, quod virtus fortitudinis est circa difficillima secundum genus, non tamen secundum comparationem ad operantem, quia non excedunt vires ejus; sed fortitudinis donum etiam est circa illa quæ excedunt humanam facultatem: nec tamen stulte, quia non excedunt facultatem divinæ potentie, cui donum illud innititur.

SO-

objectum specie, secundum quod specificantur inde unde specificatur donum.

### SOLUTIO II.

Ad secundam quæstionem dicendum, quod quanto aliqua potentia altior est, tanto ad plura se extendit. Et quia humana facultas est infirma respectu divinæ facultatis, ideo ad diversas difficultates sunt ordinatæ diversæ humanæ facultates, & quandoque separantur ab invicem: aliquis enim habet facultatem ut facile superare possit difficultates quæ sunt in delectationibus, qui tamen non facile superare potest difficultates quæ sunt in passionibus illaris; & sic de aliis. Sed divina facultas est una & eadem respectu omnium prædictarum difficultatum. Et ideo quia fortitudinis virtus facultati humanæ innititur, non est respectu omnium difficultatum, sed respectu aliquarum, quæ sunt maximæ in genere humanarum: unde excellenter fortitudinis nomen habet: ad alias autem difficultates sunt ordinatæ aliæ virtutes, quæ sunt facultates quædam. Sed fortitudinis donum utitur divina voluntate quasi sua, secundum quod in Psalm. xvii. 1. dicitur: *Diligam te Domine* (6) *virtus mea*: & ideo unum donum fortitudinis se extendit ad omnes difficultates quæ in humanis rebus possunt accidere etiam supra facultatem humanam, sicut Apostolus dicebat Philipp. ult. 13. *Omnia possum in eo qui me confortat*. Et ideo oportet actum doni fortitudinis accipere circa omnia difficultata proportionabiliter actui fortitudinis circa quædam difficultata. Cum autem fortitudo virtus sit circa timores, & audacias, habet duos actus: unum qui est aggredi, in quantum moderatur audacias; alium qui est sustinere, in quantum moderatur timores. Sed hic actus est principalior, in quantum difficilior est sustinere difficultates præsentis quam tendere in absentes. Et similiter actus doni fortitudinis principalis est sustinere omnes difficultates sive in passionibus, sive in operationibus: & ad hunc ordinatur alius actus, qui est difficilia, & ardua aggredi spe divini auxilii. Hi autem duo actus non differunt secundum speciem, quia unus ad alium ordinatur, & eadem est ratio dirigendi in ipsis: & ideo donum fortitudinis habet unum actum secundum speciem.

Ad primum igitur dicendum, quod quia supererogationis opera maxime videntur habere difficultatem humanas vires excedentem, ideo præcipue circa illa dicitur esse donum fortitudinis: nihilominus est & circa alias difficultates, circa quas est etiam virtus communiter, sed non eodem modo, ut dictum est.

Ad secundum dicendum, quod ad virtutem fortitudinis pertinet aliquid dupliciter. Uno modo sicut principale objectum, vel actus, sicut mortis pericula quæ propter bonum sustinentur. Alio modo sicut instrumenta, vel auxilia, quibus indiget fortis ad suum actum, ut arma, & societates bellantium. Ita etiam donum respicit ipsas difficultates quæ sunt in passionibus, & in operationibus humanis principaliter, sed miracula, & doctrinam quasi auxilia ad suum actum: sicut patet in Apostolis, qui miraculis, & doctrina totum mundum sub fide captivum duxerunt in obsequium Christi: & secundum hoc dicit Gregorius, quod ad donum fortitudinis pertinet miraculis, & doctrina fulgere.

Ad tertium dicendum, quod illa quamvis pertineant ad diversas virtutes, possunt tamen pertinere ad unum donum, ut dictum est; & sic sunt idem

(6) Vulgata fortitudo. (7) Al. hoc operatur. (8) Al. facultatis. (9) Al. specialem. (10) Al. in principio.

### SOLUTIO III.

Ad tertiam quæstionem dicendum, quod quicumque (7) operatur secundum aliquam mensuram oportet quod habeat aliquem actum secundum quem respicit ad mensuram illam, & aliquem secundum quem respicit ad mensuratum. Unde cum fortitudo mensuret actum suum circa difficultates ex divina potestate, habet aliquem actum in comparatione ad difficultates quas sustinet, vel aggreditur, & aliquem in comparatione ad divinam potestatem, cui innititur: & primus actus non erit in patria, ubi difficultas nulla erit; sed secundus erit ibi, quia perfectissime divinæ potentie innitetur.

Ad primum ergo dicendum, quod etiam in corporalibus quamvis saturitas non nomen aliquem actum, tamen aliquid præsupponit, scilicet summationem cibi; ita & saturitas quæ ibi ponitur, quæ est repletio omnium ex quorum defectu (8) difficultas contingebat, præsupponit quemdam (9) spiritualement esum, secundum quem homo ab ipsa divina potentia bona prædicta sumit, ei innixus.

Ad secundum dicendum, quod quamvis vita activa non maneat quantum ad sui essentiam, manet tamen quantum ad sui mensuram in finem: quia in his quæ activæ vitæ sunt, ex ipsa divina veritate regulamur.

Ad tertium patet solutio ex prædictis.

### ARTICULUS II.

Utrum pietas sit donum.

1. 2. quæst. cxxi. art. 3.

1. Ad secundum sic proceditur. Videtur quod pietas non sit donum. Donum enim immediatius ordinatur ad Deum quam virtus. Sed pietas quæ est virtus, immediate in Deum ordinatur: quia secundum Augustinum in X. de Civit. Dei cap. i. proprie pietas Dei cultus solet intelligi, quam Græci theosebiam vocant. Ergo pietas non est donum, cum non conjungat Deo immediatius quam pietatis virtus.

2. Præterea. Pietas secundum Gregorium (10) in I. Moralium ut sup. est quæ docet opera misericordie frequentare. Hæc autem pietas videtur esse idem cum misericordia, quæ est virtus. Ergo cum Gregorius ibi loquatur de pietate quæ ponitur donum, videtur quod pietas quæ ponitur donum, sit virtus. Nulla autem virtus est donum. Ergo pietas nullo modo potest esse donum.

3. Præterea. Pietas, secundum Tullium de part. orat. & de inven. Lib. II. est benevolentia in parentes: & ponit eam partem justitiæ. Sed justitia est virtus. Ergo & pietas: ergo non est donum. Sed contra est quod dicitur Isai. xi. ibi enim inter dona computatur.

Præterea. Pietas videtur esse excellentissimum in tota christiana vita: quia ad omnia valet, ut dicitur I. Timoth. cap. iv. Et hoc etiam dicit ibi Glossa Ambrosii (Ambrosiasiri). Ergo pietas maxime debet poni donum.

QUÆS-